

реализация функционального и количественного, качественно-характеризующего и количественного мотивационных признаков.

Список использованной литературы

1. Кубрякова, Е. С. Дери́вация / Е. С. Кубрякова, Ю. Г. Панкрац // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С. 129–130.

2. Вендина, Т. И. Русская языковая картина мира сквозь призму словообразования (макрокосм) / Т. И. Вендина. – М.: Индрик, 1998. – 240 с.

3. Лохницкая, М. А. Закономерности номинации хранилищ в русском и английском языках донациональной эпохи: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / М. А. Лохницкая; БГУ. – Минск, 2013. – 26 с.

4. Криворот, В. В. Закономерности номинации транспортных средств (на материале русского, английского и французского языков): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / В. В. Криворот; БГУ. – Минск, 2015. – 30 с.

5. Кузнецова, Е. Л. Закономерности номинации травянистых лекарственных растений (на материале латинской ботанической номенклатуры, русского литературного языка и диалектов): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Е. Л. Кузнецова; БГУ. – Минск, 2015. – 24 с.

УДК 811.161.3'25:821.111-193.3*У. Шэкспір:821.161.3-1*У. Дубоўка

И. А. Хорсун

УЛАДЗІМІР ДУБОЎКА І ПЕРАКЛАДЫ САНЕТАЎ УІЛЬЯМА ШЭКСПІРА

Артыкул прысвечаны Уладзіміру Дубоўке і яго перакладам санетаў Уільяма Шэкспіра. Аўтар паступова раскрывае творчую індывідуальнасць выдатнага паэта-перакладчыка праз аналіз перакладаў паасобных санетаў аднаго з самых таямнічых і самых геніяльных асоб сусветнай літаратуры і гісторыі, якім быў Уільям Шэкспір.

Ключавыя словы: мастацкі пераклад, літаральны праявічны пераклад, паэтычныя асаблівасці, рыфма, мастацкі сродак.

Бліскучыя ўваходзіны Уладзіміра Дубоўкі ў літаратуру былі трагічна спынены амаль на тры дзесяцігоддзі. Вярнуўся да творчасці ў шасцідзiesiąтыя гады пасля трыццаці гадоў бяспраўя і страшэнных фізічных і маральных пакутаў у лагерах. Магчыма гэтым тлумачыцца той факт, што ён не вярнуўся на Радзіму, а замест арыгінальнай творчасці звярнуўся да перакладаў паэзіі. Гэта быў чалавек значнага паэтычнага таленту, вобразнае мысленне якога нельга было спыніць загадам альбо гвалтам, бо яно існавала незалежна ад яго волі.

Уладзімір Мікалаевіч жыў, як і да свайго арышту, у Маскве, але ў Мінск прыязджаў даволі часта. Тады ён і прывёз рукапіс сваіх перакладаў санетаў Уільяма Шэкспіра. Рэдагаваць і рыхтаваць гэты зборнічак да друку даручылі Ванкарэму Нікіфаровічу, які ў лістах адзначаў, што быў уражаны адказным і ўважлівым падыходам Дубоўкі да перакладаў з Шэкспіра, яго дасканалым веданнем англійскай і стараанглійскай мовы, глыбокім спасціжэннем і разуменнем многіх асаблівасцей шэкспіраўскага тэксту.

Англійская мова вельмі лаканічная, у тым і заключаецца цяжкасць перакладу, нават для такога майстра, як У. Дубоўка. «У паэме – дык можна было б некалькі радкоў дадаць, каб перадаць думку аўтара. А ў санеце... Ніяк не выкруцішся!» [1], – адзначаў У. Дубоўка ў пісьмах да Ванкарэма Нікіфаровіча.

Перакладаючы санеты У. Шэкспіра, У. Дубоўка карыстаўся не толькі арыгіналам, але і знаёміўся з рускімі перакладамі С. Маршака, М. Чайкоўскага, В. Ліхачова. Ён адзначаў, што «адны і тыя ж думкі і вобразы перадаюцца так разнастайна, што можна прыняць іх за новыя творы, напісаныя на мотывы Шэкспіравага» [1]. Ён быў далучаны да рускай школы перакладу яшчэ з часоў вучобы ў Маскве. Разам з тым нельга ўспрымаць яго толькі як пераймальніка адпаведных традыцый, пра што сведчаць самі перастварэнні.

З незвычайнай мастацкай сілаю быў перакладзены Уладзімірам Дубоўкам, напрыклад, славеты 66-ы санет, у якім поўнасьцю перададзена шэкспіраўская метафарычная вобразнасць і захавана форма арыгінала – **анафарычнае «і» (and)**:

*Стамлёны ўсім, я лепш
сустрэў бы смерць,
Чым занябаных бачыць
жабраванне,*

*Tired with all these, for
restful death I cry,
As, to behold desert a beggar
born,*

*І здзек пустапарожнасці
цярпець,
І найчысцейшай праўды
зневажанне,
І бачыць пыху ...
І цноту,..
І для бязглуздасці,..
І моц,..
І мастакоў... [2, с. 70].*

*And needy nothing trimmed
in jollity,
And purest faith unhappily
forsworn,
And gilded honour...
And maiden virtue...
And right perfection...
And strength...
And art... [3, p. 311].*

Майстэрства перакладчыка дазволіла дасканала перадаць філасофію твора, радкі якога гучаць надзвычай актуальна і для беларусаў.

Гэты санет перакладалі многія, але менавіта Уладзімір Дубоўка здолеў максімальна дакладна перадаць ідэйна-мастацкі змест арыгінала, напоўніць напружаны драматызм думак і пачуццяў лірычнага героя сваім шмат у чым трагічным жыццёвым вопытам (арышт, шматгадовыя пакуты ў лагерах).

Але не толькі душэўны стан і жыццёвы вопыт перакладчыка могуць уплываць на якасць перакладу. Свой адбітак накладвае і час, эпоха, гістарычныя ўмовы, у якіх ён жыве. У савецкі час, напрыклад, патрабаваўся так званы «рэалістычны пераклад»: перакладаць трэба не літаратурныя творы, а тую рэчаіснасць, якую яны адлюстроўвалі.

Змена літаратурных сродкаў, падбор найбольш адэкватных сінонімаў, развіццё шматзначнасці слоў для маляўнічага ўвасаблення асноўнай ідэі – прыёмы, якія вельмі распаўсюджаны ў мастацкім перакладзе.

Аднак падобныя з'явы могуць істотна паўплываць на ўспрыманне санета. Так, пры перакладзе санета 85 У. Дубоўка перадае сваё вельмі крытычнае стаўленне да паэтаў-сучаснікаў Шэкспіра. Ён называе іх «*плоймай модных песняроў*», якія «*грымзоляць спрытна словы*», а іх *breath of words* (дыханне слоў) перакладчык характарызуе як «*пуставейнасць*». С. Маршак у перакладзе праявіў большую стрыманасць. Ён не крытыкуе і не абражае іншых паэтаў, а ўслаўляе Музу, дзейнасць якой усхваляюць і іншыя паэты – «*Моя богиня выше всех богинь*» [4, с. 560], – усклікае С. Маршак, сцвярджаючы сябе яе нямым служкай, пакуль іншыя ўносяць ёй «*громкие слова*» (так ён перадаў зварот *breath of words*, а гэта значна бліжэй да арыгінала).

Два паэты пераклалі адны і тыя ж радкі па-рознаму, і кожны прадэманстраваў чытачам свайго Шэкспіра. Менавіта таму чытачы

міжволі пачынаюць успрымаць і разумець англійскага паэта так, як гэта прапанавалі перакладчыкі.

У сувязі з гэтым перакладчыкам трэба быць максімальна дакладнымі і асцярожнымі пры выбары тых ці іншых мастацкіх сродкаў для перадачы асаблівасцей твора. У адваротным выпадку ў чытачоў можа скласціся няправільнае меркаванне не толькі пра твор ці перакладчыка, але і пра аўтара арыгінала.

Тэма паэта і паэзіі – адна з галоўных тэм у творчасці кожнага творцы. Петрарка бачыў у паэзіі сродак дасягнення Славы. Шэкспір лічыў, што паэзія – гэта спосаб захаваць памяць пра сябе, сваіх любімых і сяброў (санет 55):

*Not marble, nor the gilded
monuments
Of princes, shall outlive this
powerful rhyme;
But you shall shine more bright in
these contents
Than unswept stone, besmeared
with sluttish time [3, p. 300].*

Ніякі мрамур царскіх
пахаванняў
Не будзе трывалей, чым гэты
верш.
Калі ўсе пліты скрышацца
дазвання,
Ў ім будзеш жыць, як і цяпер
жывеш [2, с. 59].

Прызначэнне паэта У. Шэкспір бачыць у складанні твораў, якія зачароўваюць сваімі разумнымі разважанымі і закранаюць сэрца чалавека адлюстраванымі ў іх пачуццямі.

Сюжэтны пласт «Санетаў» У. Шэкспіра паказвае нам Сяброўства і Любоў, два пачуцці, якія робяць людзей блізкімі: паэта і юнака, які быў маладзейшы за яго і, відаць, займаў больш высокае сацыяльнае становішча, і смуглую каханую [5, с. 579].

Першая частка санетаў (1–126) усаўляе сяброўства, у барацьбу з якім ўступае каханне. Зварот да шляхетнага юнака заканчваецца ў санеце 126, у якім толькі 12 (а не 14) радкоў, зрыфмаваных парамі. Можна меркаваць, што гэты санет Шэкспір задумаў часткай вянка санетаў, у якім усхваляе сябра і сяброўства. Тады парная рыфма сімвалізуе тое, што Шэкспір заўсёды побач з адрасатам твораў, і ніхто і нішто не можа стаць паміж імі.

У вершах, прысвечаных сябру, некалькі тэматычных накірункаў. Першыя 19 санетаў апавядаюць пра тое, што сябар павінен ажаніцца, каб яго прыгажосць ажыла ў нашчадках. Найпросты бытавы факт уздымаецца У. Шэкспірам на філасофскую вышыню: паэт супрацьпастаўляе тленнасць Прыгажосці і няўмольнасць Часу. Усё, што нараджаецца, расцвітае, затым асуджана на адцвітанне і смерць.

Паэт заклікае сябра выканаць закон жыцця, перамагчы Час, пакінуўшы пасля сябе сына, які атрымае ў спадчыну яго прыгажосць:

*Then of thy beauty do I question
make*

*That thou among the wastes of
time must go,*

*Since sweets and beauties do
themselves forsake,*

*And die as fast as they see others
grow:*

*And nothing 'gainst Time's
scythe can make defence*

*Save breed, to brave him when
he takes thee hence.*

(W. Shakespeare, Sonnet 12).

Тады цябе міжвольна я
згадаю:

Тваёй красы не вечны
такжа цвет.

Адно жыве, другое
памірае,

А трэцяе ў жыццё
цярэбіць след.

Як стане смерць на-над
табой з касой,—

Змагацца з ёй пачне
нашчадак твой.

(У. Дубоўка, Санет 12).

У абодвух творах Час выступае як жывая істота, як магутная разбуральная і стваральная сіла. Ён знішчае не толькі замкі і помнікі, але і духоўныя каштоўнасці. Таму творцамі новага, крэатарамі змен становяцца толькі моцныя духам і розумам:

*Great princes' favourites their
fair leaves spread*

*But as the marigold at the sun's
eye,*

*And in themselves their pride
lies buried,*

*For at a frown they in their
glory die.*

*The painful warrior famed
for fight,*

*After a thousand victories once
foiled,*

*Is from the book of honour
razed quite,*

*And all the rest forgot for which
he toiled:*

(W. Shakespeare, Sonnet 25).

Нібыта кветкі ў сонечным
святле,

Ля ўладара красуюць
фаварыты.

А згасне сонца ў вечаровай
мгле,

Нахмурыцца ўладар – і ўсе
забыты.

Меў ваявода мноства
перамог,

Яго імя гучала, як малітва.

Калі ж апошняй дасягнуць
не мог –

Забыты ён са славаю ўсіх
бітваў.

(У. Дубоўка, Санет 25).

Толькі любоў дае трывалае шчасце ў зменлівым свеце, толькі яна супрацьстаіць нягодам, – лічаць беларускі і англійскі паэты.

Другая частка – санеты 127–152 – вяртае паэта да думак пра каханую. Сяброўства паэт таксама называе любоўю і трактуе ў самых узнёслых танах. Менавіта сяброўству ў сваіх санетах Шэкспір адводзіць першае месца. Ужо гэта адрознівае яго санеты ад усіх іншых санетных цыклаў ва ўсёй еўрапейскай паэзіі эпохі Адраджэння. У шэкспіраўскіх санетах перад намі разгортваецца драма, удзельнікамі якой з’яўляюцца сябар, смуглявая лэдзі і сам паэт. Параўноўваючы адносіны паэта да сябра і каханай, можна ўпэўніцца, што сябра аўтар ставіць вышэй, шануе больш, любіць мацней і чысцей. Гэта тлумачыцца некаторымі асаблівасцямі гуманістычнай маралі эпохі Рэнесансу (сяброўства лічылася пачуццём, вышэйшым за каханне да любай). Каханай прысвечана частка санетаў з 127 па 152. У санеце 130 ідэалізаваным прыкметам прыгажосці эпохі Адраджэння У. Шэкспір супрацьпастаўляе рысы звычайнай жанчыны, далёка не прыгажуні:

*My mistress' eyes are nothing
like the sun,*

*Coral is far more red than her
lips' red;*

*If snow be white, why then her
breasts are dun,*

*If hairs be wires, black wires
grow on her head...*

*I love to hear her speak, yet well
I know*

*That music hath a far more
pleasing sound,*

(W. Shakespeare, Sonnet 130).

Да зорак не падобны
любай вочы,

Каралі – шмат за вусны
чырваней,

Не златакосая – пад колер
ночы,

А снег – бялей смугі яе
грудзей...

Люблю я вельмі слухаць
голас мілай,

Ды ўцехі больш мне
музыка нясе.

(У. Дубоўка, Санет 130).

Мы даведваемся, што каханая ўладарнасцю сваёй тырану роўна (санет 131), што яна мучыць паэта і яго сябра і нясе для нашых сэрцаў смутак нечуваны (санет 133). Паэт не разумее, чаму для сэрца выбіты панар // *Мог выдацца сядзібай самай вартай* (санет 137) (*Why should my heart think that a several plot // Which my heart knows the wide world's common place?*), але працягвае кахаць:

*In faith, I do not love thee with
mine eyes*

*For they in thee a thousand
errors note,*

*But 'tis my heart that loves
what they despise*

*Who, in despite of view, is
pleased to dote.*

(W. Shakespeare, Sonnet 141)

*Вачыма я ў цябе не
закаханы,*

*Ў табе яны знаходзяць
шмат пахіб.*

*А сэрцу даспадобы ўсе
заганы,*

*Ўтрапёнымі якімі ні былі б.
(У. Дубоўка, Санет 141)*

У арыгінале і перакладзе падкрэсліваецца, што крыўды з боку любай становяцца невыноснымі, каханне ператвараецца ў пакуты, у адносінах пануе хлусня:

Выходзіць так, што праўды ў нас няма.

Чаму ж не скажам, што яна – схлусіла.

Не любіць старасць пералічваць дні,

А недахопы топіць у хлусні (санет 138).

Смуглявая лэдзі абрынула душу паэта, параніла сэрца сябра. Яна ўяўляецца далікатным тыранам, што здзекуецца са сваіх ахвяр. Але пачуццёвасць атуманіла розум, пазбавіўшы здольнасці бачыць людзей і свет у іх праўдзівым выглядзе:

Што натварыла ты са мной, любоў!

Мяне ты слепіш і сама сляпая,

Хоць вочы знаюць, дзе б красу знайшоў,

Замест добра якраз благое маю (санет 137).

Трэцяя частка (153 і 154) – кароткі эпілог з усхваленнем любові. Хоць два заключныя санеты і напісаны ў традыцыйнай манеры абыгрывання міфалагічнага вобраза бога кахання Купідона, цыкл завяршаецца праклёнамі таго кахання, якое прыніжае чалавека, прымушае мірыцца з хлуснёй і самому быць ілжывым. Але калі размяшчэнне санетаў не адпавядае храналогіі падзей, і можна меркаваць, што гісторыя са смуглявай лэдзі пачалася дзесьці ў сярэдзіне гісторыі дружбы, то фінал прадставіцца іншым: пачуццёвае каханне прынесла паэту і яго сябру крыўду, боль і расчараванні. Адноўленае сяброўства стала прытулкам пасля перанесеных пакут, выпрабаванні зрабілі сяброўства яшчэ больш

трывалым, а душу паэта яшчэ больш успрымальнаю да перажыванняў іншых. У. Дубоўка пра гэта гаворыць пафасна і ўсхвалявана:

*Твае пакуты нас ізноў з'ядналі...
...А я, тыран твой, не знайшоў і часу,
Каб хоць узважыць зла твайго цяжар.
Нашто ж адчай над намі разаслаўся,
Закрыў журбой сваёй увесь абшар? (санет 120).*

Лірычны герой паўстае перад намі спачатку яшчэ не вельмі спрактыкаваным у жыцці, поўным высакародных ідэалаў і ілюзій. Ён праходзіць праз вялікія душэўныя выпрабаванні, пакутуе, і дух яго гартуецца, здабывае разуменне рэчаіснасці ва ўсёй яе складанасці і супярэчнасцях. Падчас ён робіць памылкі і перажывае падзенні, але сумленна прызнаецца ў сваіх слабасцях.

Філасофскія высновы твора выразна пераклікаюцца з маналагам (салілоквіем) Гамлета «*Быць ці не быць?*». Але ў адрозненне ад галоўнай дзеючай асобы трагедыі лірычны герой «*Санетаў*» не шукае для сябе выхаду ў смерці (Гамлет думае пра самагубства). Alter ego аўтара знаходзіць нешта вельмі значымае, што мірыць яго з жыццём: гэта сяброўства, моцнае, як каханне, бо яно нясе радасць. Ён не хоча пакінуць свайго сябра адзінокім у суровым свеце:

*Стамлёны ўсім, сумую па труне.
Ды як жа друг мой будзе без мяне?*

Асоба лірычнага героя вызначае адзінства цыкла, якое не столькі сюжэтнае, колькі ідэйна-эмацыянальнае. У цэлым трэба адзначыць, што У. Дубоўка зразумеў, спасцігнуў агульную задуму У. Шэкспіра і перадаў яе адэкватна і дасканала.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Нікіфаровіч, В. Пясняр волі й хараства / В. Нікіфаровіч. [Электронны рэсурс]. – 2011. – Рэжым доступу: <http://kamunikat.fontel.net/www/czasopisv/binim/25/07.htm>. – Дата доступу: 10.12.2012.
2. Шэкспір, У. Санеты / У. Шэкспір, пер. У. Дубоўка. – Мінск : Беларусь, 1964. – 163 с.

3. Shakespeare's Sonnets (1997) / ed. by K. Duncan-Jones. – London : Arden Shakespeare, 1997. – 488 p.

4. Шекспир, В. Сонеты / пер. С. Я. Маршака // В. Шекспир. Полн. собр. соч. : в 8 т. / под ред. А. А. Смирнова. – Москва ; Ленинград : Гослитиздат. – Т. 8. – С. 517–596.

5. Аникст, А. А. Поэмы, стихотворения и сонеты Шекспира. Полное собрание сочинений / А. А. Аникст // У. Шекспир. – Москва : Советский писатель, 1960. – Т. 8. – С. 559–591.

6. Хорсун, І. А. Санетыстыка Уільяма Шэкспіра і беларускі санет ХХ стагоддзя: спецыфіка перакладаў і кантэкст : дыс. ... канд. філал. навук : 10.01.08 / І. А. Хорсун. – Гомель, 2017. – 135 с.

УДК 811.111'27'33

Liu Xiangyun

THE CONCEPTS OF DISCOURSE AND MEDIA DISCOURSE IN LINGUISTICS

The work specifies the meaning of the term «discourse», defines the notion of a media discourse as well as tries to find the place of the latter in the system of an institutional discourse. Using different parametres, the author of the paper differentiates between different types of discourse (individual and mass discourse, symmetrical and asymmetrical discourse, informative and directive discourse, etc.), justifies the necessity to interpret media discourse as a discourse (both of journalists and of bloggers) in which the means of the mass distribution of the content, such as print, radio, television and the Internet are involved.

Keywords: *discourse, institutional discourse, formal discourse, media discourse, communication, speech, text, speech act.*

ПОНЯТИЯ ДИСКУРСА И МЕДИАДИСКУРСА В ЛИНГВИСТИКЕ

В статье уточняется значение термина «дискурс», определяется понятие медиадискурса, а также предпринимается попытка определить место последнего в системе институционального дискурса. С учетом ряда параметров автор